

CONTRIBUȚII LA ISTORIA SATELOR DIN TRANSILVANIA

În Arhivele din Transilvania găsim foarte multe anchete de martori cerute de nemeșii unguri în diferite cauze privitoare la iobagiilor. Avem anchete de martori privitoare la dreptul de posesiune al iobagilor, sau referitoare la delimitarea hotarelor sâtești, sau în cazul de față o anchetă de martori cerută de Simion Kemeny referitor la iobăgia lui Pocular Voina din Mesentea al cărui fiu Alexandru a fost dus de părinți la Câmpeni, pe timpul lui Mihai Viteazul. Iar o altă anchetă cerută de Simion Kemeny, referitor la situația iobagului Toma și Teodor Macra din Ompolița, ambele din arhiva familiei Kemeny No. 1841 și 1799 din Arhivele Statului Cluj, scrise în întregime în ungurește.

I.

Ancheta privitoare la iobăgia lui Pocular Voina din Mesentea este din anul 1672, 6 Februarie. Satul face parte din comitatul Albei, este mic și sărac, cu 5 zileri și 3 diferiți, toți însă Români, după cum reese din *Magyarország Népeisége a Pragmatica Sanctio Korában 1720—1721* ¹⁾, [de Aczady Ignác].

Din ordinul lui Simion Kemeny au fost convocați în Mesentea iobagii din satele vecine, pentru a mărturisi ceea ce știu în legătură cu iobăgia lui Pocular Voina. După ce li s'a luat jurământul au trebuit să răspundă la următoarele întrebări :

1. Il cunoști pe Pocular Voina, care a locuit aici în Mesentea, a fost iobag la defunctul Kemeny Ioan, iar după aceea a devenit atât el cât și fiul său, iobag veșnic la Kemeny Simion.

2. Il cunoști pe un fiu de-al lui Pocular Voina, Alexandru, unde locuște și cum își zice ca nemeș.

3. Il cunoști pe Pocular Alexandru, care locuște acum în Câmpeni și se numește Kendi Alexandru, mama lui după moartea tatălui său, ca mic copil l-a dus din Mesentea, după venirea în țară a Voievodului Mihai.

1. Primul martor Varga Ioan de 70 de ani din *Benic*, mărturișește că-l cunoaște pe Pocular Voina, care a fost iobag de-al lui Kemeny Ioan și pe fiul său Pocular Alexandru care se numește acum Kendi Alexandru, dacă este nemeș nu știe.

2. Al 2-lea tot Varga Ioan de 50 de ani spune „știu sigur că Pocular Voina a locuit aici în Mesentea ca iobag al lui Kemeny Ioan ; întâi însă a fost iobagul lui Barczay Gheorghe, apoi al lui Lodi Nicolae, și'n urmă al lui Kemeny Ioan. Am auzit că are și un fiu, dar nu l-am cunoscut, căci mama lui l-a dus de mic copil de aici. Aud că și acum trăește, unde locuște nu știu“.

Ambii sunt din *Benic*.

3. Al 3-lea martor Akatei Crețul din Stremț de 60 de ani, iobag

1. In *Magyar Statisztikai Közlemények*, vol. XII. Budapesta 1896. Az Athenaeum Társulat Könyvnyomdája, p. 204.

de-al lui Kemeny Simion spune acelaș lucru, adaugă însă că știe din auzite că Alexandru ar locui acum în Câmpeni.

4. Martorul Galde Ioan din Stremț de 60 de ani iobag la Simon Sigismund, îl cunoaște de când era iobag la soția lui Barcsay, iar Alexandru fiul lui Pocular Voina ar locui în Câmpeni.

5. Dabos Simion din Stremț de 55 de ani iobag de-al lui Bala Ladislau mărturisește la fel cu Galde Ioan.

6. Hercze Lazar de 70 de ani din Galda de jos, iobag de-al lui Hedri Benedek, acesta adaugă la mărturia celorlalți că mama lui Pocular Alexandru a fost din Zlatna și că ea l-a dus de aici, că s'a întors odată pe timpul lui Kemeny Ioan acasă la Mesentea pe locul unde a locuit tatăl său. „Aud c'ar fi nemeș acest Alexandru”.

7. Martorii Muntean Adam de 40 de ani din Galda de jos, iobag de-al lui Kemeny Petru,

8. Creț Petru de 50 de ani din Galda de jos, iobag de-al lui Kemeny Petru.

9. Coman Damian tot din Galda de jos, iobag la Kemeny Petru. Toți 3 au spus acelaș lucru ca Hereze Lazar dela punctul 6.

10. Furcică Andrei de 40 de ani din Galda de jos iobag de-al lui Kemeny Petru spune : „Nu l'am cunoscut pe tatăl lui Alexandru, dar îl știu pe Alexandru despre care este vorba, că a venit acasă la Mesentea pe timpul lui Kemeny Ioan, pentru a clădi casă pe locul de casă al tatălui său. Dar plecând din nou s'a dus la Câmpeni, nu știu ce fel de Alexandru își zice, aud că este nobil”.

11. Ketzan Pasc de 80 de ani din Stremț iobag de-al lui Czerej Farkas, acesta adaugă că venind acasă la Mesentea Alexandru a voit să fie administrator la Kemeny Ioan și să-și facă casă pe locul unde a locuit tatăl său.

12. Petrican Moisiu de 55 de ani din Tîbru, iobag de-al lui Tuldi Gheorghe spune : „am cunoscut pe Pocular Voina aici în Mesentea, a fost iobagul lui Barcsaj Gheorghe apoi al lui Ladi Nicolae. Am cunoscut și pe fiul său Alexandru care locuiește acum în Câmpeni, aud c'ar fi nemeș, ce fel de Alexandru își zice nu știu.

13. Lupe Gavrilă de 70 de ani din Tîbru, iobag de-al lui Teleky Mihai, înșiră și el pe toți nemeșii unde a fost iobag, dar adaugă : „am auzit că a fost făcut nemeș. Încă odată a venit acasă în Mesentea voind să clădească altă casă pe moștenirea tatălui său, dovedind legalitatea moștenirii ce fusese a tatălui său. A fost pe timpul lui Kemeny Ioan, când acesta stăpînea deja moștenirea aceea”.

14. Martorul Kicide Macra din Tîbru de 59 de ani iobag de al contelui Tökaly.

15. David Mihaila de 57 de ani tot din Tîbru iobag de-al contelui Tökaly.

16. Trucza Simion de 63 de ani din Tîbru iobag tot la contele Tökaly. Aceștia mărturisesc la fel cu martorul dela punctul 13.

17. Vanca Ioan din Galda de sus de 75 de ani spune : „am cunoscut pe Pocular Voina aici în Mesentea și pe tatăl său pe Pocular Petru l-am cunoscut. Au fost iobagii lui Barcsaj Gheorghe, apoi ai lui

Lodi Nicolae. Am cunoscut și pe fiul lui Voina, pe Alexandru, care locuște acum în Câmpeni, zicându-și Kendi Alexandru. Odată a venit la Mesentea pentru a se stabili pe moștenirea tatălui său, nu știu sigur pe timpul lui Lodi Nicolae sau Kemeny Ioan a stăpânit acest loc, apoi nu știu din ce cauză a plecat. Acum aud că este nemeș”.

18. Moldovan Drăgoi din Galda de jos, de 60 de ani, iobag de-al lui Kemeny Petru și

19. David Gavril tot din Galda de jos de 60 de ani iobag tot la Kemeny Petru, ambii au mărturisit la fel ca Hercze Lazar dela punctul 6.

20. Martorul Ambrus Ioan de 35 de ani nemeș din Câmpeni, mărturisește întocmai cu întrebările.

21. Iles Dan de 65 de ani din Șard iobag la orfanii decedatului Aytai Iuon spune: „am cunoscut pe tatăl lui Kendi Alexandru din Câmpeni, pe Pocular Voina, au locuit aici în Mesentea, venind odată la mine la Sard, Alexandru, înainte de timpurile acelea războinice, îmi spune că dacă moare Kemeny Ioan vin să locuiască pe pământul lui Kemeny Ioan, fiindcă sunt iobag de acolo, apoi a mers să locuiască la Câmpeni.

Dat în Mesentea 1672, 6 Februarie.

	In fața nobililor,
Pap Ștefan	și Levaj Ștefan
din Lugoj	din Șard

După spusele martorilor reese clar că Alexandru Pokular a fost nobilitat înainte de 1672, pentru vreo faptă care desigur că a rămas necunoscută iobagilor din Mesentea și satele amintite. Mai târziu, în timpul revoluției lui Horia, găsim un nobil Alexandru Chendi din Câmpeni, care desigur este un urmaș al acestuia și care în timpul revoluției petrecuse mai multe zile în casa lui Horia și-i făcuse serviciu de secretar pentru limba latină și ungurească. În depoziția făcută vice-colonelului Kray, Alexandru Chendi spune că „unicul scop al căpitanului a fost să scoată pe Unguri din Transilvania și țara să ajungă sub domnia lor”, dar bineînțeles sub protecția casei de Habsburg ¹⁾.

II.

Al doilea document din 15 Martie 1668 este o anchetă tot de martori, cerută de Simion Kemeny referitor la situația iobagilor Toma și Teodor Makra din Ompolița.

Ancheta s'a făcut în casa primarului Salamia Dan din Ompolița, din ordinul lui Kemeny Ioan.

După ce li s'a luat jurământul au mărturisit după cum urmează :

1. Ursa Avram de 70 de ani. 2. Haragus Ioan de 70 de ani. 3. Neața Opris de 69 de ani. 4. Stancilă Stanciul de 55 de ani. 5. Ursa Marc de 45 de ani. 6. Rotar Mihai de 50 de ani, toți iobagi de-ai lui Kemeny Simion, au mărturisit următoarele „știm că tatăl lui Toma și Teodor Makra, Toma s'a căsătorit în Ompolița pe timpul lui Gavril

1. Nicolae Densusianu, *Revoluția lui Horia*, București, 1884, pag. 149.

Bethlen, niciodată nici ei, nici tatăl lor, n'au fost conturbați, nici îndententul Curții nu l'a chemat la serviciu, nici casa n'au dușmănit-o".

7. Flora Ioan de 65 de ani. 8. Stan Gheorghe de 50 de ani. 9. Muntean Fătul de 60 de ani, toți din Ighiel, iobagi de-ai lui Budai Petru, au mărturisit următoarele după prestarea jurământului: „știm că tatăl lui Toma și Teodor Makra, Toma, a venit aici pe timpul lui Gavril Bethlen, aici a trăit și a murit. N'a fost conturbat nici urmărit pe timpul vreunui principe".

10. Ilia Costa de 80 de ani. 11. Martor? de 50 de ani. 12. Dan Gheorghe de 50 de ani, iobagi de-ai lui Kemeny Simion din Ompolița, au mărturisit sub jurământ următoarele: „știm că tatăl lui Toma și Teodor Makra, Toma s'a căsătorit în Ompolița, și locuște aici continu din timpul lui Gavril Bethlen, fiind iobag în Ompolița, niciodată n'a fost urmărit și nici obligat la serviciu".

13. Birtsa Barb de 55 de ani, iobag de-al lui Kemeny Simion, a mărturisit sub jurământ următoarele, „eu am venit acasă pe timpul lui Gavril Bethlen fugit dintre Sași, venind acasă la Ompolița am găsit căsătorit pe Toma tatăl lui Teodor și Toma Makra, niciodată n'a fost de nimeni conturbat și nici urmărit".

14. Handa Ioan de 55 de ani iobag de-al lui Totfaludi, a mărturisit sub jurământ următoarele: „eram mic păstor de când îl știu pe Toma tatăl lui Teodor și Toma Makra, locuitor al satului Ompolița și n decursul timpului n'a fost conturbat de nimeni".

Dat în Ompolița 1668, 15 Martie.

Petrus Köhlös
Mihail Mihotsa

Pentru completare adaug câteva note după conscripții diferite ¹⁾, pentru a cunoaște pe scurt trecutul satelor din cari s'au prezentat maritorii documentelor de față:

Benic. Conform conscripției din 1721 erau 16 nemeși, 11 iobagi, având arător de 149 de câble, fâneț de 8 cosași și vie de 125 de săpători.

În 1733 avem 12 familii cu 1 preot unit cu numele Ioan.

În 1750 după conscripția bisericească avem 250 de suflete, 1 preot, 1 cantor, 1 biserică cu 3 câble arător.

1. Vezi: a). Conscripția din 1721 de I. Acsády, *Magyarország népsessége a pragmatika sanctio korbán 1720—1721*, Budapesta 1896, p. 203—5.

b). *Statistica Românilor din Transilvania în 1733* de Nic. Togan, revista *Transilvania*, Sibiu 1808, No. 9—10 p. 184—6.

c). *Statistica Românilor din Transilvania în 1750* făcută de vicarul episcopesc Petru Aron și publicată de Dr. Augustin Bunea, rev. *Transilvania*, Sibiu 1901 No. 9 p. 282—4.

d). Dr. Virgil Ciobanu, *Statistica Românilor din Ardeal la a. 1760—62*, Cluj 1926 p. 623, extras din *Anuarul Inst. de istorie națională din Cluj*, III (1924—26).

e). cf. Gagy E. în revista *Transilvania*, Sibiu, 1911, p. 50—54.

După statistica Românilor din Ardeal la anul 1760—62, avem 1 preot unit cu 5 familii, 2 preoți ortodocși cu 80 de familii, 1 biserică ortodoxă cu 7 câble arător.

Cetea. În 1721 erau 121 iobagi și 9 zileri toți Români, având arător de 30 câble, fânaș de 2½ cosași și vie de 26½ săpători.

În 1733 aveau 1 biserică, 1 casă parohială și 80 de familii cu 3 preoți: Ilie bigam și Dumitru uniți și Gavril ortodox, aparțineau jurisdicțiunii protopopului din Alba-Iulia.

În 1750 erau 730 de suflete, 3 preoți uniți, 1 cantor, 1 biserică cu 2 pământuri intrasilane, arător de 10 câble și fânaș de 1 car.

În 1760—1762 avem 4 preoți uniți cu 8 familii, 1 preot ortodox cu 185 familii, 1 biserică ortodoxă cu arători de 22 de câble, fânaș 9 care, vie de 100 ferii de vin și 3 case parohiale.

La 1805 sunt: 255 familii ortodoxe, 1 biserică cu arător de 1½ câble și vie de 52 ferii; 3 preoți ortodocși: Gavril Cătulea, sfințit la 1760 în Țara Românească († 1798); Moise Cătulea sfințit în Transilvania la 1795 și Gavril Laslo sfințit în Arad la 1798.

Câmpeni. După conscripția din 1721 avem 2 nemeși, 143 iobagi, 12 zileri, dintre cari 146 Români și numai 11 Unguri, având arător de 222 de câble, fânaș de 266 de cosași și 2 mori.

În 1750 avem 2220 de suflete, 8 preoți, 2 cantori și 4 biserici.

La 1760—62 avem 6 preoți uniți la 26 de familii, 7 preoți ort. la 503 familii, 1 biserică unită, 3 biserici ort. și 2 case parohiale.

În 1805 avem 10 preoți: Ioan Korkes sfințit la Buda în 1780, Ioan Plik sfințit în Trans. la 1788. Gh. Navetz sfințit în Trans. la 1791, Gligor Szikoje sfințit în Trans. la 1789, Vasile Matora sfințit la Timișoara în 1789, Thyok Ieremie sfințit Trans. în 1791, Gh. Furdui sfințit în Arad la 1799, Constantin Morar sfințit Trans. în 1799, Const. Mutsa sfințit la Arad în 1801 și Teodor Naretz sfințit în Țara Românească în 1760.

Galda de jos. În 1721 avem 12 iobagi și 18 zileri toți Români, având arător de 117 câble, fânaș de 63 de cosași și vie de 60½ săpători.

La 1733 găsim 70 de familii cu 3 preoți, Petru, Ștefan și Ioan, uniți.

În 1750, sunt 620 de suflete cu 2 preoți, 1 cantor, 1 biserică cu 2 intravilane și 12 câble arător.

În 1760—1762 avem 2 preoți uniți la 15 familii, 2 ort. la 104 familii și 1 biserică neunită.

Mesentea. În anul 1721 avem 5 zileri și 3 diferiți, toți Români, cu arător de 38 câble, fânaș de 14 cosași și vie de 27 săpători.

La 1733 găsim 14 familii și 1 preot unit cu numele Teodor.

După conscripția bisericască din 1750 avem 120 de suflete, 1 cantor, 1 biserică cu 14 câble arător, 1 pământ intravilan și 4 care de fânaș.

După conscripția din 1760 erau 28 de familii ort. fără preot cu 1 biserică și 1 casă parohială.

În 1805 găsim 1 biserică afiliată cu 37 de familii ortodoxe.

Ompolița. Conform conscripției din 1721 erau 8 iobagi și 1 ziler, toți Români, având arător de 8²/₄, fânaț de 4 cosași și vie de 11 săpători.

În 1733 avem 56 de familii și 1 preot Petru.

La 1750 sunt 532 de suflete, cu 2 preoți, 1 cantor, 1 biserică cu 1 loc intravilan, cu arător de 4 câble și fânaț de 2 care.

1760—62 erau 28 de familii ort. n'aveau preot, 1 biserică, 1 casă parohială, arător de 8 câble și 4 care fânaț.

În 1805 avem 1 biserică la 138 de familii cu 2 preoți, Zaharie German și Zahai Popovits, sfințiți ambii la Buda în 1780.

Stremți. În Stremți avem în anul 1720—21, 20 de iobagi și 11 zileri toți Români, având arător de 179²/₄, de câble, fânaț de 43 de cosași și vie de 28 de săpători.

În 1733 erau 80 de familii cu 2 preoți Petru bigam și Ioan, uniți.

În 1750 avem 751 de suflete, 2 preoți, 1 cantor, 1 biserică cu 2 intravilane, cu 14 câble arător și 9 care fânaț.

La 1760—62, avem 1 preot unit la 15 familii, 1 preot neunit la 127 familii, 1 biserică unită și 8 ort. 2 case parohiale.

În 1805 avem 1 biserică ort., 258 de suflete, fiind preoți Antonie Coman și Simon Stoica, ambii sfințiți în Transilvania.

Sard. Conform conscripției din 1720 făcută cu enumerarea după nume, sunt 23 nemeși, 7 iobagi, 12 zileri, având arător de 150 de câble fânaț de 76 de cosași și vie de 127 de săpători. Venit din comerț 144 forinți.

În 1733 sunt 20 de familii cu 3 preoți uniți: Anghel, Ioan și Petru.

În 1750 sunt 704 suflete cu 3 preoți, 1 biserică cu 2 intravilane și 3 câble arător.

După conscripția din 1760—62 avem 3 preoți uniți la 16 familii, 1 preot ortodox la 150 de familii, 1 biserică ort. 2 case parohiale.

În 1805 avem 250 de familii cu 1 biserică fiind preoți Petru Popovits sfințit în Țara Românească, în anul 1761, Petre Purcar și Teodor Matei ambii sfințiți în Transilvania, primul la 1772, al doilea la 1793.

Tibru. După conscripția din 1720—21 avem 18 iobagi și 6 zileri toți Români, având arător de 22 de câble, fânaț de 5¹/₂ cosași și vie de 191 de săpători, venit după comerț 8 forinți.

În 1733 erau 3 preoți uniți, Ioan, Many și Vasile cu 36 de familii.

La 1750 după conscripția bisericească avem 355 de suflete, 2 preoți, 1 biserică, 1 intravilan 3 câble arător și 1 car fânaț.

În 1760—62 avem 2 preoți uniți la 4 familii, 1 preot ortodox la 4 familii, 1 preot ortodox la 97 de familii 1 biserică ort. și 1 casă parohială.

La 1805 avem 1 biserică la 110 familii cu 3 preoți Gheorghe Rusu, Ioan Sandru, sfințiți în Țara Românească la 1775 și Dimitrie Sandru sfințit la Arad în anul 1801.

Elena Mureșan